

BARWNIKI I PIGMENTY	NORMA BRANŻOWA	BN-73
	Rozjaśniacze optyczne do środków piorących Oznaczanie trwałości rozjaśniaczy Zasady ogólne	6045-29
		Grupa katalogowa X 29

1. WSTĘP

1.1. Przedmiot normy. Przedmiotem normy są ogólne zasady oznaczania trwałości rozjaśniaczy optycznych, stosowanych jako dodatki do środków piorących przeznaczonych do prania wyrobów włókienniczych z włókien poliamidowych i celulozowych. Trwałość rozjaśniaczy oznacza się na te czynniki, na które rozjaśnione w czasie prania wyroby mogą być narażone podczas użytkowania.

1.2. Określenia

1.2.1. Rozjaśniacz optyczny — wg BN-72/6045-23.

1.2.2. Rozjaśnianie optyczne — wg BN-72/6045-23.

1.2.3. Dawka rozjaśniacza — wg BN-72/6045-23.

1.2.4. Dawka maksymalna rozjaśniacza — wg BN-72/6045-23.

1.2.5. Trwałość rozjaśniacza — wg BN-72/6045-23.

1.2.6. Kąpiel rozjaśniająca — wg BN-72/6045-23.

1.2.7. Stopień bieli — wg BN-72/6045-23.

1.3. Normy związane

PN-68/N-02310 Iluminanty i źródła sztucznego światła dziennego

PN-63/P-04906 Metody badań wyrobów włókienniczych. Wyznaczanie odporności wybarwień. Szara skala do oceny zmiany barwy

PN-63/P-04909 Kontrola jakości wyrobów włókienniczych. Wyznaczanie odporności wybarwień na światło dzienne

PN-56/P-04914 Kontrola jakości wyrobów włókienniczych. Wyznaczanie odporności wybarwień na prasowanie

BN-69/6045-06 Rozjaśniacze optyczne do włókien celulozowych. Oznaczanie trwałości na pranie

BN-69/6045-07 Rozjaśniacze optyczne. Oznaczanie trwałości na światło dzienne

BN-70/6045-09 Rozjaśniacze optyczne. Oznaczanie trwałości na sztuczne światło dzienne

BN-70/6045-14 Rozjaśniacze optyczne do włókien celulozowych. Oznaczanie trwałości na podchloryn sodowy

BN-72/6045-23 Rozjaśniacze optyczne. Nazwy i określenia

BN-72/6045-24 Rozjaśniacze optyczne do włókien poliamidowych. Oznaczanie trwałości na pranie

BN-72/6045-26 Rozjaśniacze optyczne do włókien poliamidowych. Oznaczanie trwałości na podsiarczyny sodowy

BN-73/6045-30 Rozjaśniacze optyczne do środków piorących. Oznaczanie dawki maksymalnej, koncentracji i odcienia

2. OZNACZANIE TRWAŁOŚCI

2.1. Ogólne zasady oznaczania. Każda metoda dotyczy oznaczania trwałości na jeden tylko czynnik. Oznaczanie trwałości należy przeprowadzać na testowej tkaninie bawełnianej lub stilonowej mającej najwyższy stopień bieli, uzyskany przez bielenie chemiczne i dodatkowo rozjaśnionej w wyniku dziesięciokrotnie powtarzanego prania środkiem piorącym, zawierającym badany rozjaśniacz w ilości odpowiadającej jego dawce maksymalnej.

Do oceny trwałości na światło dzienne i sztuczne światło dzienne należy stosować międzynarodową skalę niebieską wg PN-63/P-04909, a do oceny zmiany barwy tej skali — skalę szarą wg PN-63/P-04906.

Wszystkie inne trwałości należy oceniać wzrokowo za pomocą pięciostopniowej skali, sporządzonej uprzednio z kawałków testowej tkaniny bawełnianej lub stilonowej, rozjaśnionych w ściśle określony sposób badanym rozjaśniaczem. Stopnie trwałości w tych badaniach należy określać przez porównanie badanej próbki z poszczególnymi stopniami przygotowanej skali.

Zjednoczenie Przemysłu Organicznego ORGANIKA

Ustanowiona przez Dyrektora Zjednoczenia Przemysłu Organicznego ORGANIKA dnia 30 października 1973 r. jako norma obowiązująca w zakresie czynności określonych normą od dnia 1 października 1974 r.

(Dz. Norm. i Miar nr 4/1974 poz. 9)

2.2. Przygotowanie tkaniny do badań. Do oznaczenia trwałości rozjaśniacza należy używać odpowiedniej wielkości kawałków tkaniny bawełnianej o symbolu K09 lub tkaniny stilonowej o symbolu J-2292. Tkanina testowa powinna być bielona chemicznie i wyprana. Tkanina stilonowa powinna być poza tym stabilizowana. Nie powinna mieć śladów klejony i preparacji oraz powinna nie wykazywać w świetle nadfioletu żadnej przypadkowej fluorescencji.

Kontrolę jakości tkanin testowych należy przeprowadzać przez poddawanie ich określonym próbom i oceniając wyniki tych prób wzrokowo.

Stopień bieli testowej tkaniny bawełnianej, uzyskany w procesie chemicznego bielenia, nie powinien ulec zmianom pod wpływem:

— naświetlania prowadzonego do chwili uzyskania kontrastu na piątym stopniu bieli niebieskiej, równego kontrastowi stopnia czwartego szarej skali; naświetlanie należy przeprowadzać światłem dziennym wg BN-69/6045-07 lub w aparacie Xenotest wg BN-70/6045-09,

— ogrzewania na sucho żelazkiem o masie dającej ciśnienie około 30 G/cm² w sposób podany w PN-56/P-04914 p. 2.3 w ciągu 15 s,

— prania w temperaturze 95°C wg BN-69/6045-06 p. 2.4c) w roztworze 5 g płatków mydlnych i 2 g bezwodnego węgla sodowego w 1 dm³ wody destylowanej.

Jeżeli podane warunki nie są spełnione, tkaninę bawełnianą należy wyprać wg BN-69/6045-06 p. 2.4c). Następnie powtórzyć próby sprawdzające. Jeżeli dałyby one wyniki niezadowalające, tkaninę należy poddać bieleniu podchlorynem sodowym w warunkach podanych w BN-70/6045-14 i praniu w temperaturze 95°C aż do uzyskania niezmienności stopnia bieli.

Stopień bieli testowej tkaniny stilonowej nie może ulec zmianie pod wpływem:

— naświetlania prowadzonego do chwili uzyskania kontrastu na szóstym stopniu skali niebieskiej, równego kontrastowi czwartego stopnia szarej skali; naświetlanie należy przeprowadzać światłem dziennym wg BN-69/6045-07 lub w aparacie Xenotest wg BN-70/6045-09,

— prania w temperaturze 60°C wg BN-72/6045-24 p. 2.4b) w roztworze 5 g płatków mydlnych i 2 g bezwodnego węgla sodowego w 1 dm³ wody destylowanej,

— bielenia hydrosulfitem w warunkach podanych w BN-73/6045-26.

W przypadku gdy po bieleniu hydrosulfitem tkanina ulega zmianie, należy ją wybielić jeszcze raz w tych samych warunkach, po czym powtórzyć próby sprawdzające.

Tkanina testowa powinna być przechowywana w czasie nie dłuższym niż 12 miesięcy.

2.3. Rodzaje i kolejność czynności występujących w oznaczaniu trwałości. W skład każdego oznaczenia wchodzi trzy rodzaje czynności, które należy wykonać w następującej kolejności:

— czynności wstępne: oznaczenie dawki maksymalnej rozjaśniacza, sporządzenie pięciostopniowej skali do oceny stopnia trwałości i przygotowanie próbki do oznaczania trwałości (sporządzanie skali pięciostopniowej nie jest potrzebne przy badaniu trwałości rozjaśniacza na światło),

— czynności zasadnicze: poddanie przygotowanej próbki działaniu określonego czynnika,

— czynności końcowe i określenie stopnia trwałości rozjaśniacza.

2.4. Wykonanie czynności wstępnych

2.4.1. Oznaczanie dawki maksymalnej rozjaśniacza należy wykonać wg BN-73/6045-30 p. 2.1.

2.4.2. Sporządzanie pięciostopniowej skali do oceny stopnia trwałości i przygotowanie próbki do oznaczania trwałości

2.4.2.1. Opis skali. Skalę stanowi pięć luźnych próbek tkaniny przygotowanej wg 2.2, rozjaśnionej różnymi, ściśle określonymi ilościami badanego rozjaśniacza. Poszczególne próbki należy ponumerować kolejno wg wzrastającego stopnia bieli od 1 do 5.

2.4.2.2. Ogólne wytyczne sporządzania skali. Przygotowanie roztworu rozjaśniacza i kąpieli rozjaśniających, rozjaśnianie próbek oraz ich suszenie należy wykonywać w pomieszczeniu zaciemnionym, tzn. zabezpieczonym przed działaniem światła słonecznego lub sztucznego zawierającego nadfiolet. Natężenie naświetlenia w pomieszczeniu nie powinno przekraczać 1000 lx.

2.4.2.3. Przyrządy i naczynia

a) Urządzenie do prania mechanicznego składające się z co najmniej 8 naczyń pojemności co najmniej 150 cm³, dające równoważne wyniki z urządzeniami takimi, jak: Wash-Wheel zaprojektowany przez Society of Dyers and Colorist, Launder-Ometer zaprojektowany przez American Association of Textile Chemists and Colorists lub Limitest produkcji firmy Original Hanau Quarz-lampen GmbH.

b) Płyty szklane lub ramki do suszenia próbek.

2.4.2.4. Przygotowanie próbek tkaniny do rozjaśniania. Do rozjaśniania należy przeznaczyć 5 próbek tkaniny wg 2.2. Cztery z nich powinny mieć masę 2,5 ± 0,01 g i być oznakowane numerami 1 ÷ 4. Ostatnia próbka oznakowana numerem 5, powinna mieć masę co najmniej 10 ± 0,01 g (jeżeli w urządzeniu piorącym nie można rozjaśnić tak dużej próbki, należy rozjaśnić równoległe kilka mniejszych, oznaczając je wszystkie numerem 5).

2.4.2.5. Odczynniki i roztwory

a) Roztwór badanego rozjaśniacza.

Jeżeli norma przedmiotowa nie postanawia inaczej, badany rozjaśniacz w ilości $0,04 d_{\max}$ ($d_{\max}$ oznacza dawkę maksymalną określoną wg BN-73/6045-30 p. 2.1) odważyć z dokładnością do $0,0002$ g, zapastować z małą ilością ciepłej wody i rozpuścić w 200 cm^3 wody o temperaturze $90 \pm 5^\circ\text{C}$; roztwór ostudzić, przenieść do kolby pomiarowej pojemności 1 dm^3 i dopełnić zimną wodą do kreski; roztwór rozjaśniacza należy przygotować bezpośrednio przed użyciem. 1 cm^3 tak przygotowanego roztworu zawiera $0,00004 d_{\max}$ rozjaśniacza (jeżeli np. $d_{\max}$ wynosi 3 g/kg , 1 cm^3 roztworu zawiera $0,00012 \text{ g}$ rozjaśniacza).

b) Roztwór środka piorącego, bez dodatku rozjaśniacza optycznego, zawierający 40 g środka piorącego w 1 dm^3 wody destylowanej.

2.4.2.6. Przygotowanie kąpeli rozjaśniających.

Jeżeli norma przedmiotowa nie postanawia inaczej, przygotować równocześnie w 5 naczyniach 5 kąpeli rozjaśniających wg tablicy.

Nr próbki	Dawka rozjaśniacza, g, na 1 kg środka piorącego	Roztwór, cm^3		Woda destylowana dm^3
		rozjaśniacza wg 2.4.2.5 a)	środku piorącego wg 2.4.2.5 b)	
1	$0,1 d_{\max}$	1	10	89
2	$0,2 d_{\max}$	2	10	88
3	$0,4 d_{\max}$	4	10	86
4	$0,7 d_{\max}$	7	10	83
5	$1,0 d_{\max}$	40	40	320

2.4.2.7. Wykonanie rozjaśnienia. Próbki tkaniny należy umieścić w naczyniach zawierających kąpiele wg 2.4.2.6. Następnie naczynie należy umieścić w aparacie ogrzanym do temperatury 50°C dla włókna poliamidowego lub do temperatury 90°C dla włókna bawełnianego. Pranie należy wykonywać w ciągu 20 min w temperaturze $50 \pm 2^\circ\text{C}$ lub $90 \pm 2^\circ\text{C}$. Następnie próbki wyjąć, odcisnąć i każdą oddzielnie wypłukać w bieżącej pitnej wodzie wodociągowej o temperaturze pokojowej. Po wyjęciu próbki poddać ponownemu praniu. Czynność tę powtarzać dziesięć razy, stosując za każdym razem nowe kąpiele rozjaśniające. Po zakończeniu dziesiątego prania każdą próbkę wypłukać i po lekkim wyjęciu suszyć w temperaturze pokojowej bez dostępu światła. Próbki do suszenia rozpostrzeć na płycie szklanej lub rozpiąć na ramce. Próbki te stanowią skalę bieli do oceny stopnia trwałości rozjaśniacza. Z piątej próbki rozjaśnionej badanym rozjaśniaczem użytym w ilości odpowiadającej jego dawce maksymalnej, odciąć część o wymiarach zbliżonych do czterech pierwszych próbek. Część ta służy jako najwyższy stopień skali bieli. Z reszty tej próbki wyciąć odpowiednie kawałki, które następnie po-

służą do oznaczania trwałości rozjaśniacza na poszczególne czynniki.

Zarówno skalę bieli, jak i próbkę przeznaczoną do oznaczania trwałości należy przechowywać w ciemnym pomieszczeniu w temperaturze pokojowej i używać po upływie co najmniej 12 godz od wysuszenia.

Dopuszcza się stosowanie prania ręcznego w ciągu 20 min wg BN-69/6045-06 p. 2.4 próbek przygotowanych wg 2.4.2.4 w kąpeli wg 2.4.2.6.

2.5. Wykonanie czynności zasadniczych — według szczegółowych norm czynnościowych.

2.6. Wykonanie czynności końcowych — ocena stopnia trwałości rozjaśniacza

2.6.1. Ogólne warunki oceniania próbek. Do oceny stopnia trwałości należy przystąpić co najmniej po 12 godz klimatyzacji próbek w ciemności w temperaturze pokojowej. Ocenę należy przeprowadzać wzrokowo w rozproszonym świetle dziennym nieba północnego, unikając odbłasków od barwnych obiektów, np. trawniki, drzewa, budynki z barwnej cegły, lub stosując urządzenie do otrzymywania sztucznego światła dziennego wg PN-68/N-02310. Kąt padania światła dziennego na próbki powinien wynosić około 45° , a kąt padania światła lampy ksenonowej — 90° .

Powierzchnia próbek poddanych próbom na trwałość i próbek stanowiących skalę powinna być gładka, bez fałd i załamania i dlatego przed suszeniem próbki muszą być dokładnie rozpostarte na płycie szklanej lub rozpięte na ramce. Ocenę wszystkich trwałości z wyjątkiem trwałości na światło należy przeprowadzać przez porównanie badanych próbek z poszczególnymi stopniami skali sporządzonej wg 2.4.2. Porównywane próbki należy złożyć na pół i ułożyć obok siebie w tej samej płaszczyźnie, na jednostajnie szarej powierzchni, tak aby były jednakowo skierowane pod względem splotu. Próbki należy oceniać nieuzbrojonym okiem, obserwując prostopadle do ich powierzchni.

2.6.2. Ocena trwałości na wszystkie czynniki z wyjątkiem światła. Obok próbki poddanej działaniu określonego czynnika wg odpowiedniej normy układać kolejno poszczególne próbki stanowiące stopnie skali bieli. W warunkach podanych w 2.6.1 wybrać taki stopień skali, który pod względem intensywności rozjaśnienia odpowiada badanej próbce. Numer wybranego stopnia skali jest stopniem trwałości rozjaśniacza. W przypadku, gdy intensywność rozjaśnienia badanej próbki odpowiada intensywności pośredniej między sąsiednimi stopniami skali, należy określić trwałość parą liczb, np.: $3 \div 4$.

Liczbowe określenia trwałości w ocenie rozjaśniacza mają następujące odpowiedniki słowne:
1 — trwałość zła,

- 2 — trwałość mierna,
- 3 — trwałość dostateczna,
- 4 — trwałość dobra,
- 5 — trwałość bardzo dobra.

2.6.3. Ocena zmian odcienia przy oznaczaniu trwałości. Zmianę odcienia rozjaśnień, zachodzącą podczas oznaczania trwałości, należy oznaczać również wzrokowo w warunkach podanych w 2.6.1, porównując próbkę poddaną działaniu określonego czynnika z próbką pierwotną, tzn. stanowiącą pią-

ty stopień skali bieli sporządzony wg 2.4.2.

Przy ocenie zmian odcienia należy używać następujących określeń:

- nieznacznie czerwony (niebieski, zielony),
- czerwony (niebieski, zielony),
- znacznie czerwony (niebieski, zielony).

Określeń: nieznacznie żółty, żółty, znacznie żółty należy używać tylko wtedy, gdy zażółcenie badanej próbki jest silniejsze niż tkaniny nierozjaśnionej.

K O N I E C